

365e concert
dinsdag 17 februari 2015
20.00 uur

Till Felner,
piano

Grote zaal
Deventer
Schouwburg

Programma

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)
Rondo in a kl. t. KV 511 (1787)

Johann Sebastian Bach (1685-1750)
'Das Wohltemperirte Clavier' *
Dl. II, nr. 9 in E / nr. 10 in e
nr. 11 in F / nr. 12 in f (1738-'42)
* *Spelling conform het oorspronkelijke titelblad.*

Wolfgang Amadeus Mozart
Sonate voor klavier in Es gr. t KV 282
(1774)

Adagio
Menuetto – Menuetto II (Trio)
Allegro

PAUZE

Alexander Stankovski (*1968)
'Traumprotokoll' (2014)
gecomponeerd voor Till Felner
(première voor Nederland)

Robert Schumann (1810-1856)
'Kreisleriana', 8 Phantasiestücke op.16
(1838, herzien in 1850)

Äusserst bewegt, d kl.t.
Sehr innig und nicht zu rasch-
Intermezzo I: Sehr lebhaft-
Intermezzo II : Etwas bewegter-
Langsamer– Erstes Tempo,
Bes gr.t.
Sehr Aufgeregt– Etwas langsamer,
g kl.t.
Sehr langsam, Bes gr.t.
Sehr lebhaft, g kl. t.
Sehr langsam– etwas bewegter,
Bes gr.t.
Sehr rasch, c kl. t.
Schnell und spielend, g kl. t.

Till Felner (Wenen, 1972) studeerde in zijn geboorteplaats bij Helene Sedo-Stadler en vervolgens bij Alfred Brendel, Meira Farkas, Oleg Maisenberg en Claus-Christian Schuster (de pianist van het befaamde Altenberg Trio). Hij won in 1993 de eerste prijs van de Clara Haskil Internationale Pianocompetitie in Vevey en in 1998 werd hem door de 'Mozartgemeinde Wien' de 'Mozart - interpretations Preis' toegekend. Till Felner heeft zich een grote naam verworven met zijn interpretaties van Bach en het klassieke en romantische repertoire. Maar ook de Tweede Weense school (Schönberg, Berg, Webern) en hedendaagse componisten hebben zijn grote belangstelling. In het kamermuziekrepertoire werkt hij samen met cellist Adrian Brendel, violiste Lisa Batiashvili en zanger Mark Padmore. In de 'Meesterpianistenserie' in het Amsterdamse Concertgebouw gaf hij in 2006 een, door de pers bejubelde - 'wonderschoon, intimiteit parende aan maximale zeggingskracht' -, uitvoering van de drie laatste pianosonates van Schubert. Till Felner voerde in de jaren 2008-2010 alle 32 sonates van Beethoven uit in series van zeven recitals in Wenen, Parijs, Londen, New York en Tokio. Op meerdere labels zijn cd's van hem verschenen, o.a. de complete werken van Beethoven voor cello en piano met Heinrich Schiff (Philips).

PROGRAMMATOELICHTING

De toonhoogte van een gespannen snaar kan men wijzigen door de snaar te verkorten, bv door er met de vinger op te drukken. Drukt men de snaar precies op de helft van zijn lengte af, dan hoort men het bovenoctaaf van de zg grondtoon, drukt men de snaar af op 1/3 van de snaarlengte dan klinkt het langste deel (2/3) een kwint hoger dan de grondtoon. In 7 octaven zouden precies 12 kwinten moeten passen, maar dit blijkt rekenkundig niet het geval: stapelt men 12 zuivere kwinten op elkaar dan blijkt de hoogste kwint iets hoger uit te komen dan het 7e octaaf: deze tonen samen klinken onaangenaam vals. Dit verschil wordt het 'komma van Pythagoras' genoemd omdat deze dit wiskundig al had berekend. Dit verschijnsel heeft grote consequenties voor de stemming van orgels en klavieren en vele knappe koppen hebben zich eeuwenlang hiermee beziggehouden. Dit heeft ertoe geleid dat men vanaf begin 18e eeuw, naast andere manieren van stemmen, de zg. getempereerde stemming is gaan toepassen voor het stemmen van bovengenoemde instrumenten: de octaven wor-

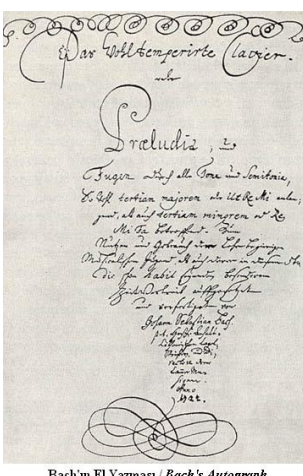
den rein gestemd. Alle andere intervallen worden niet helemaal rein gestemd, 'zweven' in lichte mate, maar de afwijking is zo gering dat deze voor de meeste mensen niet waarneembaar is. De piano is zodoende 'getemperd' gestemd (temperare = mengen in de juiste verhoudingen). Alle toonsoorten kunnen dan worden gebruikt.

Bach's 'Wohltemperirte Clavier' is niet het eerste werk dat speciaal met het oog op deze manier van stemmen

is gecomponeerd, maar zonder twijfel wel het belangrijkste. Het bestaat uit twee boeken met elk 24 Preludes en Fuga's in alle toonsoorten (van C t/m b). Het

eerste boek ontstond in 1722 in de tijd dat Bach kapelmeester was aan het Hof van Cöthen, het tweede tijdens zijn cantoraat in Leipzig. Ieder nummer bestaat uit een Prelude en een Fuga. Elk van de in totaal 48 nummers heeft zijn eigen karakteristieken.

Tijdens de laatste levensjaren van Johann Sebastian Bach veranderde bij de jongere generatie de muzikale smaak en stijl van componeren ingrijpend. De naar de goddelijke kosmos reikende strenge architectuur, meestal leidend in de muziek van Bach, maakte plaats voor een meer humanitaire benadering waarbij de mens de maat der dingen wordt, compositorische complexiteit wordt vermeden en de muziek vooral 'bevattelijk' moest zijn. De 'Bachzonen' Carl Philipp Emanuel (1714-1788) (Hamburg) en Johann Christian (1735-1785) (Londen) waren de belangrijkste exponenten van de *stile galante* zoals deze nieuwe wijze van componeren wel wordt genoemd. Het is interessant dat vanavond de laatst te spelen Preludium en Fuga (in f nr. 12) door vader Bach duidelijk gecomponeerd zijn in de 'galante stijl' van zijn zonen waarmee hij al vroeg (rond 1740) liet zien dat hij heel goed wist wat er gaande was. Zowel het Preludium als de Fuga zijn 'homofoon' gedacht en complexe contrapuntische elementen ontbreken vrijwel. Het daarop volgende werk op het programma is de sonate KV 282 gecomponeerd in de tijd dat **Mozart's** stijl van componeren dicht in de buurt komt van de 'Bachzonen'.

Bach in El Yazzawi / Bach's Autograph

De milde eenvoud van deze sonate zou na het horen van Bach's werken haast 'minimalistisch' kunnen aandoen, maar de programmakeuze van Till Felner helpt deze overgang te verzachten.

Mozart's vader Leopold heeft het altijd betreurd dat zijn geniale zoon geen violist is geworden: "hij beseft zelf niet hoe wonderschoon hij kan vioolspelen en hoe gemakkelijk hem dit afgaat". Maar het klavier was toch het instrument van Wolfgang's voorkeur: urenlang kon hij daaraan mijmerend zitten improviseren. Mozart componeerde, op vroege jeugdwerken na, een twintigtal klaviersonates, de eerste reeks van vijf in 1774. Het verschil tussen Mozart en zijn meeste tijdgenoten zit vooral in de psychologische diepgang van zijn muziek, wat in zijn latere werken steeds duidelijker wordt, zoals ook in het wonderbare Rondo KV 511, waar het concert mee begint.

De Duitse jurist, maar vooral schrijver, schilder en componist Ernst Theodor Wilhelm Hoffmann (1776-1822) veranderde zijn derde voornaam in Amadeus uit bewondering voor Mozart. Hij geldt als de grondlegger van het 'genre fantastique', waarvan in Engeland Edgar Allan Poe en in Nederland Belcampo navolgers waren. In 1815 verschijnen van hem twee reeksen opstellen over muziek, 'Kreisleriana', genoemd naar de fictieve auteur ervan, de kapelmeester Johannes Kreisler. In 1821 verschijnt als onderdeel van 'Lebensansichten des Katers Murr' een fragmentarische 'biografie' van deze Kreisler, die de personificatie is van de aan zijn kunst lijdende artiest, onbegrepen door de onartistieke burgerlijke 'filisters'. Met dit rusteloze, vol onzekerheid en innerlijke tegenstellingen verlopende leven zal **Schumann** zeker veel verwantschap hebben gevoeld.

Der Kapellmeister Kreisler im Wahnsinn (tekening E.T.A. Hoffmann)

De Fantasiestücke die hij 'Kreisleriana' doopte, schreef hij eind april 1838. In die periode had zijn voornemen te trouwen met de negen jaar jongere Clara Wieck vaste vorm gekregen en ondanks het verbod van vader Wieck voerde hij met haar een heimelijke briefwisseling. Op 3 mei schreef hij aan Clara: 'drie wonderschone lentedagen in afwachting

van een brief doorgebracht en toen Kreisleriana gemaakt in vier dagen. (.....) een echte wilde liefde vind je daarin bij een aantal passages, jouw leven en het mijne én veel van je blikken....' Dus was het de bedoeling dat Clara zichzelf en Robert's liefde in de muziek zou herkennen. Behalve nr. 7 zijn alle stukken gebaseerd op eenvoudige thema's die gecomponeerd zijn door Clara zelf. Waarom heeft Schumann deze muzikale liefdesverklaring vernoemd naar de excentrieke Kreisler? Hoe heeft Clara dat ervaren? Zou zij Hoffmann's betreffende opstellen en boek wel hebben gelezen? Clara heeft het werk zelden gespeeld en pas na Robert's dood zette zij soms enkele delen ervan op haar concertprogramma's. Hoe het ook zij, 'Kreisleriana' is hoogst originele muziek met grote tegenstellingen: heftig, meeslepend, soms tot waanzin reikende onrust, afgewisseld met gedeelten van diepe emotionele verinnerlijking. In de 6e fantasie (Sehr langsam- etwas bewegter) komen wij misschien dichtbij de tragische essentie van de Kreislerfiguur: een introvert vereenzaamd op zeer langzaam barcarolleritme doelloos cirkelend dobberen, een 'Kreisbewegung' waaraan zijn naam is ontleend.

Schumann droeg zijn 'Kreisleriana' op aan .....Chopin en niet zoals men geneigd is te denken, aan Clara.

Schumann droeg zijn 'Kreisleriana' op aan .....Chopin en niet zoals men geneigd is te denken, aan Clara.

Voor dit concert gaf de gemeente Deventer een bijdrage in het kader van een 'Kleintje Cultuur'

Volgende concert:
MAANDAG 2 MAART 20 u.
Van Baerle Trio
Haydn, Hob. XV nr. 28
Ives, pianotrio
Mendelssohn, 2e pianotrio
 Inleiding ? Raadpleeg de website

Concertprogramma's en recensies:
www.kamermuziek-deventer.nl
 ook: klassiekemuziekdeventer.nl